

İLKOKUL VE ORTAOKUL ÖĞRETMENLERİNE YÖNELİK YILDIRMA DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ

Figen YILDIRIM*

Mehmet EKEN**

Özet

Bu araştırmanın amacı, Kilis il merkezindeki resmi ilkokul ve ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin yaşadığı en sık yıldırma davranışlarını ve yıldirmaya maruz kalmalarını yaş, cinsiyet, kıdem, medeni durum, okul türü, okuldaki görev süresi ve öğrenim durumu gibi değişkenlere göre tespit etmektir. Araştırmanın evrenini, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Kilis il merkezindeki ilkokul ve ortaokul okullarında görev yapan sınıf ve branş öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini; Kilis il merkezine bağlı resmi ilkokul ve ortaokullarda görev yapan öğretmenler içinden basit (rastlantısal) örneklem alma tekniği ile seçilen 377 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada veriler öğretmenlerden anket yolu ile elde edilmiştir. Elde edilen verilere göre öğretmenlerin en sık maruz kaldıkları yıldırma davranışları sırasıyla “Öğretmenin fikir ve görüşlerinin dikkate alınmaması”, “Birinın öğretmenın başarısını etkileyecek bilgiyi saklaması” ve “Öğretmen hakkında dedikodu ve söylentilerin yayılması” olarak tespit edilmiştir. Okul türüne göre ortaokul öğretmenleri, ilkokul öğretmenlerine göre daha fazla yıldirmaya maruz kalmaktadır. Bekâr öğretmenlerin evli öğretmenlere göre yıldırma davranışlarına daha fazla maruz kaldığı saptanmıştır. Bulunduğu okulda 9-12 yıl arasında görev yapan öğretmenlerin diğerk görev süreli öğretmenlere göre daha sık yıldırma yaşadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yıldırma davranışları, ilkokul, ortaokul, öğretmenler.

INVESTIGATING MOBBING BEHAVIOURS TOWARDS PRIMARY AND ELEMANTRY SCHOOL TEACHERS

Abstract

The main goal of this research is to identify the mobbing behavior to teachers who teach at primary schools and elementary schools in Kilis –city center- in Turkey and to state the cause of these kinds of behaviours according to variables such as age, gender, seniority, marital status, type of school, academic background etc. The population of the research consists of the teachers working at primary and secondary schools in 2013-2014 education year. With random sampling method,

* Yrd. Doç. Dr. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği A.B.D. figendoganayildirim@gmail.com

** Türkçe Öğretmeni, Kilis Merkez Yatılı Bölge Ortaokulu. (Yazarın Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanmış olduğu yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır). memet_eken@hotmail.com

377 teacher were chosen. The data was collected with interviews conducted to teachers. According to the results, teachers are mostly exposed to mobbing behaviours such as: "Ignoring teachers' ideas", "Withholding the information related to teachers' success", and "Spreading gossip and rumours about teachers". If the type of the school is taken into consideration, it can be concluded that elementary school teachers are exposed to mobbing more than primary school teachers. It is found out that single teachers are more exposed to these kind of behaviours than married ones. Teachers working at the same school for 9-12 years seem to be experiencing these behaviours more often than others with different working durations.

Key words: mobbing behavior, primary school, elementary school, teachers

Giriş

Çalışan bireyin günlük yaşamı içerisinde iş ortamında geçirdiği zaman önemli bir yer tutmaktadır. İş ortamında geçen süre içerisinde yaşadıkları, bireyin psikolojisini, ruhsal durumunu, bedensel sağlığını, hem çalışma yaşamındaki hem de ailesiyle olan sosyal ilişkilerini olumlu ve olumsuz etkileyecek bir etkiye sahiptir. Çalışan bireyi olumsuz etkileyen sebeplerden biri iş ortamında karşılaşılabilecek şiddettir. Westhues, (2002; akt. Tınaz vd., 2008: 27), genelde şiddet denildiğinde, kişinin darp edilmesi sonucunda bedeni üzerinde görülebilir yaralanma ve morarma gibi izler bırakan şiddetin akla geldiğini, ancak şiddetin bu şekilde sadece fiziksel nitelikte olmayıp siyasal, ekonomik ve psikolojik niteliklerde de olabileceğini ifade etmektedir. Psikolojik anlamda şiddet ise sürekli ve sistematik bir şekilde bireye karşı davranışlarla ortaya konan duygusal ve psikolojik tacizdir. Tınaz vd. (2008: 26) yıldırma, bireyin saygısız ve zararlı bir davranışın hedefi olmasıyla başlayıp, haksız yere aşağılanması dışlanması gibi her türlü kötü davranışı içeren bir psikolojik şiddet ve ahlak dışı bir iletişim süreci olarak tanımlanabileceğini ifade etmektedir. Yüçetürk (2003), yıldırma olarak adlandırılan bu sürecin ortaya çıkmasıyla birlikte, örgütlerde huzurlu ve güvenli bir çalışma ortamının da yok olma durumunu ifade etmektedir. Leymann'a (1996) göre, bir davranışın yıldırma kabul edilebilmesi için haftada birkaç kez yaşanması ve bu durumun beş altı ay devam etmesi gerekmektedir.

Yıldırma (Mobbing) Kavramı

İngilizcede "mobbing" olarak adlandırılan yıldırma olgusu ile ilgili çalışmalar yapan araştırmacılar, mobbingin Türkçe karşılıklarını farklı terimlerle ifade etmişlerdir. Türkiye'de yapılan çalışmalarda, araştırmacılar mobbing yerine farklı terimleri kullanmışlardır. Mobbing, literatüre bakıldığında, "zorbalık", "ruhsal taciz", "duygusal saldırı", "yıldırma", "psikolojik taciz" ve "psikolojik şiddet" adı altında çeşitli isimlerle anılmaktadır (Arpacıoğlu, 2005; Baykal 2005; Çobanoğlu, 2005; Dökmen,

2008; Tınaz, 2006; Tutar,2004). Yıldırma ile ilgili farklı kavramların kullanılmasından dolayı, TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ortak bir tanım oluşturulması amacıyla Türk Dil Kurumu'ndan talepte bulunmuş, Türk Dil Kurumu da "işyerinde psikolojik taciz" olgusunu "Bezdiri" şeklinde tanımlamıştır. (TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Yayınları, 2011:6). Bu çalışmada ise yıldırma terimi kullanılmıştır. Yıldırma terim olarak farklı ifade edilse de içerik olarak araştırmacıların tanımları birbirine yakındır. Aşağıda, değişik araştırmacıların yıldırma tanımları yer almaktadır:

Yıldırma; bireyin bir ya da birden fazla kişi tarafından sistematik olarak, sindirilmesi, iş yaşamından dışlanması amacıyla duygusal saldırıya maruz kalmasıdır (Leymann, 1996:168). Yıldırma; bir kişi veya bir grubun, çoğunlukla yalnız bir kişiye, sık aralıklarla uyguladıkları duygusal eziyetler, suçlamalar, alçaltıp küçük düşürmeler yoluyla kişiyi hem çalışma ortamından hem de sosyal ortamdan dışlama, ona duygusal olarak zarar verme, onu küçük düşürme ve görevini sabote etmeye yönelik psikolojik saldırılardır (Davenport vd. 2003: 22; Zapf, 1999: 70; Einarsen vd., 2003: 107). Yıldırma; kurban seçilen bireyin çalışma huzurunu bozan, onuruna veya ruhsal, bedensel ve psikolojik bütünlüğüne zarar veren her türlü davranışı, sözü, eylemi, hareketi ve yazıyı kapsayan kötü niyetli bir teşebbüs olup kurbanın benlik saygısına sürekli ve acımasızca saldırma şeklidir (Hirigoyen, 2000: 61; Field, 1996, akt: Davenport vd., 2003: 5).

Baykal (2005:1), yıldırma ile iş görenlerin üzerinde manevi baskı kurmak ve bu suretle onları yanlış yapmaya sevk ederek bulunduğu makam ve konumunu güçlü yapmaya çalışmak, rakip olarak gördüğü kişilerden kurtulmak olarak ifade etmektedir. Koza'ya (2010: 318) göre yıldırma, psikolojik terördür ve hedef seçilen birine karşı cephe oluşturarak duygusal saldırıda bulunmadır. Tınaz'a (2006:7) göre yıldırma amaç, kasıtlı olarak alay, aşağılama, kötü davranış ve imalarla kişiyi iş hayatından tamamen dışlamaktır. Bu amaçla kişinin itibarına yönelik saldırganca davranışlar gerçekleştirilir. Çobanoğlu (2005: 22-33) yıldırma ile, birey veya bireyler üzerinde sistemli olarak baskı oluşturmak, ahlaksızca tavır ve davranışlarla onların iş performanslarını ve mukavemetini kırarak, bedensel ve duygusal olarak tükenmişliğe iten, yıpratıcı, korkutan bir taciz şekli olarak ifade etmektedir.

Yıldırma Davranışlarının Yönü

Yıldırma davranışları, uygulayanların ve mağdurların örgütteki konumuna göre yönlendirilmektedir. Bu bağlamda yıldırma davranışları üç tipte ele alınmıştır:

• **Aşağı Doğru Yıldırma:** Örgütlerde en sık rastlanan yıldırma tipidir. Tutar (2004: 91), bu yıldırma türünü bir amir veya yöneticinin, konumunun verdiği güçten yararlanarak astlarına doğru uyguladığı bir yıldırma olarak tanımlar.

• **Yatay Yıldırma:** Bireyin kendi statüsünde olan birey ya da bireylerden gördüğü yıldırma tipidir. Tınaz'a (2006:135) göre yatay yıldırmanın çeşitli nedenleri kıskançlık, olumsuz rekabet, mağdurdan hoşlanılmaması, farklı bir şehir, bölge ve kültürden olma gibi faktörlerdir.

• **Yukarı Doğru Yıldırma:** Astların üste karşı uyguladığı yıldırma türüdür. Çok az rastlanan bir yıldırma türüdür. Tutar (2004: 93), bu yıldırmanın astlar arasında üstün dedikodusunun yaygınlaştırılmasıyla, sürekli olumsuz geribildirimlerin verilmesiyle, yapılacak işlerin geciktirilmesiyle ve bazı işlerin sabote edilmesiyle olabileceğini ifade etmektedir.

Yıldırmanın Mağdur Üzerindeki Etkileri

Yücer (2003), yıldırmaya uzun süre hedef olan kişilerin endişe, caresizlik ve korku içine düşmekte olduğunu ifade etmektedir.

Davenport, Schwartz ve Elliott'a (2003:72) göre yıldırmanın uzun sürmesi durumunda mağdur bireylerin çoğunda Travma Sonrası Stres Bozukluğu ortaya çıkmakta ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu'na bağlı olarak; olayları tekrar tekrar yeniden yaşamak, aşırı tedirginlik, kolayca ürkemek, sinirlilik, hayata kaderci bakış, genel duygusal uyuşukluk, sürekli endişe hali, karabasanlar, uykusuzluk, yoğunlaşma düşüklüğü, kontrol dışı hareketler, yoğun endişe ve panik atak, intihara ya da cinayet işlemeye yatkınlık duygusu gibi durum ve davranışlar kendini göstermektedir.

Tutar'a (2004:114) göre kendini yeterince güvende hissetmeme, yorgunluk ve tükenmişlik duygusu, başkaları tarafından kendisine saygısızca ya da haksız biçimde davranıldığını hissetme, onuru kırılmışlık/haklarına tecavüz edilmişlik hissi, kendisini kimsenin anlamadığını düşünüyor olma gibi duygu ve düşünceler yıldırmanın birey üzerinde görülen etkileridir. Yıldırmanın eğitim kurumlarında sık sık yaşandığı görülmektedir. Cemaloğlu (2007a:798) çalışmasında, ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerden % 50'sinin yıldırma yaşadığını tespit etmiştir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik İletişim Merkezi Alo 170 verilerinin sektör detaylarına bakıldığında Milli Eğitim Bakanlığı'ndan 268 kişi yıldırmaya karşı psikolojik yardım almıştır. Bu sayı oran olarak kamu kurumları içinde %13,67'lik bir yer tutmaktadır (Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2013). Literatür incelendiğinde, eğitim kurumlarında yıldırma yaşandığına dair birçok çalışma (Cemaloğlu ve Ertürk, 2007; Cemaloğlu ve Okçu, 2012; Cerit, 2013; Eğerci, 2009; Einarsen vd., 2003; Gökçe, 2012; Gündüz ve

Yılmaz, 2008; Kartal ve Bilgin, 2009; Leyman, 1996; Özgan vd., 2013; Ural, 2009; Yaman vd. 2010; Zapf, 1999 vd.) bulunmaktadır.

Yıldırma davranışlarının tespiti ile birlikte bu davranışların yaşanmasına neden olan etkenlerin de tespit edilmesi ve bilinmesi de önem taşımaktadır. Böylece eğitim kurumlarında yıldırma yaşanmaması için daha köklü ve engelleyici birçok önlem alınabilir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, Kilis il merkezindeki resmi ilkokul ve ortaokullarda görev yapan sınıf ve branş öğretmenlerinin en sık maruz kaldıkları yıldırma davranışlarını ve bu davranışların yaşanmasında cinsiyet, medeni durum, kıdem, okul türü, yaş ve öğrenim durumu değişkenlerine göre anlamlı farklılıkların olup olmadığını tespit etmektir.

Problem Cümlesi

✓ İlkokul ve ortaokul öğretmenleri en sık **hangi yıldırma davranışlarına** maruz kalmaktadır?

Alt Problemler

✓ İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin yıldırma davranışlarına maruz kalmalarında **cinsiyete** göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

✓ İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin yıldırma davranışlarına maruz kalmalarında **medeni duruma** göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

✓ İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin yıldırma davranışlarına maruz kalmalarında **kıdeme** göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

✓ İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin yıldırma davranışlarına maruz kalmalarında **okul türüne** göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

✓ İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin yıldırma davranışlarına maruz kalmalarında **yaşa** göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

✓ İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin yıldırma davranışlarına maruz kalmalarında **okuldaki görev süresine** göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

✓ İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin yıldırma davranışlarına maruz kalmalarında **öğrenim durumuna** göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma betimsel tarama modeline göre yapılmıştır. Tarama araştırması bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan çalışma türüdür (Büyüköztürk vd., 2011:16). Karasar (1999:77) tarama modelini, geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımı olarak tanımlar.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Kilis ili merkezindeki ilkokul ve ortaokullarda görev yapan 624 sınıf ve branş öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi Kilis il merkezindeki 46 resmi ilkokul ve ortaokulda görev yapan öğretmenler içinden basit (rastlantısal) örneklem alma tekniği ile seçilen 377 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan ölçek 377 öğretmene uygulanmıştır.

Verileri Toplama Araç ve Teknikleri

Araştırmada verileri elde etmek için kullanılan “Olumsuz Davranışlar Ölçeği” Einarsen ve Raknes (1997) tarafından geliştirilmiştir. Cemaloğlu (2007b) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Olumsuz Davranışlar Ölçeği çeşitli olumsuz davranışlara maruz kalmayı ölçen 21 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin 6’sı göreve ilişkin yıldırma; 15’i ise sosyal ilişkilere yönelik yıldırma ölçmeye yönelik iki boyut vardır. Cemaloğlu (2007b:81) yaptığı çalışmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısını .94 olarak bulmuştur. Bu çalışmada ise iç tutarlılık katsayısı .90 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması ve Çözümü

Araştırmada veriler öğretmenlerden anket yolu ile elde edilmiştir. Anket verileri tek tek incelenerek SPSS Statistics 20 bilgisayar programına veri girişi yapılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde aritmetik ortalama, standart sapma, vb. betimsel istatistik tekniklerinden yararlanılmıştır. Anketten alınan puanların normal dağılım gösterip göstermediğini incelemek için Kolmogorov-Smirnov (K-S) testi uygulanmıştır. Kolmogorov-Smirnov (K-S) testi sonucuna bakıldığında $p < 0.05$ bulunduğundan anketten alınan puanların normal dağılım göstermediği görülmüştür. Bundan dolayı verilerin analizinde ikili küme karşılaştırmalarında parametrik olmayan istatistik tekniklerinden bağımsız gruplar için “Mann Whitney-U”, ikiden fazla küme karşılaştırmalarında ise “Kruskal Wallis-H” test tekniklerinden yararlanılmıştır. Ölçekteki maddeler 5’li likert tipi ölçek üzerinden “hiç” 1,

“arasıra” 2, “ayda bir” 3, “haftada bir” 4 ve “her gün” 5 olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Örneklem Grubu İle İlgili Sayısal Bulgular

Örnekleme yer alan öğretmenlerin cinsiyet, medeni durum, görev yılı, okul türü, yaş, okuldaki görev süresi ve öğrenim durumu ile ilgili kişisel bilgilerin dağılımları sayı ve yüzde olarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin cinsiyete göre frekans ve yüzde dağılımı

Cinsiyet	F	%
Erkek	193	51,2
Kadın	184	48,8
Toplam	377	100

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin % 51,2'sini erkekler, % 48,8'ini kadınlar oluşturmaktadır.

Tablo 2. Öğretmenlerin medeni duruma göre frekans ve yüzde dağılımı

Medeni durum	f	%
Evli	276	73,2
Bekâr	101	26,8
Toplam	377	100

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin % 73,2'si evli ve % 26,8'si bekârdır.

Tablo 3. Öğretmenlerin mesleki kıdeme göre frekans ve yüzde dağılımı

Kıdem	f	%
1-3	108	28,6
4-7	78	20,7
8-12	75	19,9
12-16	53	14,1
17 ve üzeri	63	16,7
Toplam	377	100,0

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin % 28,6'sı 1-3 yıl, %20,7'si 4-7 yıl, % 19,9'u 8-12 yıl, % 14,1'i 12-16 yıl ve % 16,7'si 17 ve üzeri yıl kıdeme sahiptir.

Tablo 4. Öğretmenlerin okul türüne göre frekans ve yüzde dağılımı

Okul türü	f	%
İlkokul	175	46,4
Ortaokul	202	53,6
Toplam	377	100

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin % 46,4'ü ilkokulda ve %53,6'sı ortaokulda öğretmenlik yapmaktadır.

Tablo 5. Öğretmenlerin yaşa göre frekans ve yüzde dağılımı

Yaş	f	%
22-25	49	13
26-30	112	29,7
31-35	100	26,5
36-40	56	14,9
41-45	31	8,2
46-50	17	4,5
51 ve üzeri	12	3,2
Toplam	377	100

Tablo 5 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin % 13'ü 22-25, % 29,7'si 26-30, % 26,5'i 31-35, % 14,9'u 36-40, % 8,2'si 41-45, % 4,5'i 46-50 ve % 3,2'si 51 ve üzeri yaşa sahiptir.

Tablo 6. Öğretmenlerin çalıştığı okuldaki görev süresine göre frekans ve yüzde dağılımı

Okulda görev süresi	f	%
3 ay-1 yıl	148	39,3
2-4 yıl	152	40,3
5-8 yıl	50	13,3
9-12 yıl	14	3,7
13 ve üzeri	13	3,4
Toplam	377	100

Tablo 6 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin; % 39,3'ü 3 ay-1 yıl, % 40,3'ü 2-4 yıl, % 13,3'ü 5-8 yıl, % 3,7'si 9-12 yıl ve %3,4'ü 13 ve üzeri yıldır çalışmakta olduğu okulda görev yapmaktadır.

Tablo 7. Öğretmenlerin öğrenim durumuna göre frekans ve yüzde dağılımı

Öğrenim durumu	f	%
Lisans	355	94,2
Lisansüstü	22	5,8
Toplam	377	100

Tablo 7 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin % 94,2'si lisans ve % 5,8'i lisansüstü eğitim mezunudur.

Öğretmenlerin en sık hangi yıldırma davranışlarına maruz kaldıklarına dair bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 8. Öğretmenlerin en sık hangi yıldırma davranışlarına maruz kaldıklarına dair sonuçlar

Maddeler	Aritmetik Ortalama (\bar{x})	Standart Sapma (s)
Fikir ve görüşlerinizin dikkate alınmaması	1,623	,816
Birinin başarınızı etkileyecek bilgiyi saklaması	1,559	,734
Hakkınızda dedikodu ve söylentilerin yayılması	1,554	,770
İşinizin aşırı denetlenmesi	1,533	,868
Ustalık/Yeterlilik seviyenizin altındaki işleri yapmanızın istenmesi	1,474	,802
Mantıksız ya da yetiştirilmesi mümkün olmayan işler verilmesi	1,453	,749
Yaklaşımlarınızın dikkate alınmaması / yok sayılması veya düşmanca tepkilerle karşılaşma	1,448	,705
Hakkınız olan bazı şeyleri (örneğin; hastalık izni, tatil hakkı, yol harcırahı) talep etmemeniz için baskı yapılması	1,445	,830
Önemli alanlardaki sorumluluklarınızın kaldırılması veya daha önemsiz ve istenmeyen görevlerle değiştirilmesi	1,429	,758
Görmezden gelinme, dışlanma, önemsenmeme	1,427	,688
Bağırılmak veya anlık öfkenin (veya hırsın) hedefi olmak	1,421	,668
İşinizle çabalamanızla ilgili bitmek bilmeyen eleştiriler	1,400	,726

Tablo: 8 Devam

Yanlış ve hatalarınızın sürekli hatırlatılması / söylenmesi	1,368	,609
Üstesinden gilemeyecek kadar iş yüküne maruz bırakılmak	1,336	,754
Yeterlilik düzeyinizin altındaki işlerde çalıştırılarak küçük düşürülmek	1,289	,694
İyi geçinmediğiniz kişiler tarafından hoşlanmadığınız şakalar (eşek şakası) yapılması	1,283	,593
Size karşı suçlama ve ithamlarda bulunulması	1,265	,586
Kişiliğiniz (ör; alışkanlıklar ve görgü), tutumlarınız veya özel hayatınız hakkında hakaret ve aşağılayıcı sözler söylenmesi	1,188	,564
Diğerlerinin işi bırakmanız konusunda imalı davranışları	1,148	,493
Parmakla gösterme, kişisel alana saldırı, itme, yolunu kesme gibi gözdağı veren davranışlar	1,143	,419
Aşırı alay ve sataşmalara konu olmak.	1,140	,544

Öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma davranışlarına ilişkin algılarının aritmetik ortalaması incelendiğinde, araştırmaya konu edilen yıldırma davranışları içerisinde en yüksek ortalamaya sahip üç madde sırasıyla; “Fikir ve görüşlerinizin dikkate alınmaması” ($\bar{x} = 1,623$), “Birinin başarınızı etkileyecek bilgiyi saklaması” ($\bar{x} = 1,559$) ve “Hakkınızda dedikodu ve söylentilerin yayılması” ($\bar{x} = 1,554$) şeklindedir. Öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma davranışlarına ilişkin algılarının aritmetik ortalaması incelendiğinde en düşük ortalamaya sahip üç madde sırasıyla; “Aşırı alay ve sataşmalara konu olmak” ($\bar{x} = 1,140$), “Parmakla gösterme, kişisel alana saldırı, itme, yolunu kesme gibi gözdağı veren davranışlar” ($\bar{x} = 1,143$) ve “Diğerlerinin işi bırakmanız konusunda imalı davranışları” ($\bar{x} = 1,148$) şeklindedir.

Öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algıları ile cinsiyet değişkeni arasındaki bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 9. Öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algılarının cinsiyete göre Mann Whitney U-testi sonuçları

Cinsiyet	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Kadın	184	181,12	33326,00	16306,000	,169*
Erkek	93	196,51	37927,00		

*p > 0,05.

Tablo 9 incelendiğinde öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma davranışlarına ilişkin algıları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $U=16306,000$, $p > 0,05$. Bu bulgu, öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algıları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algıları ile medeni durum değişkeni arasındaki bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 10. Öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algılarının medeni duruma göre Mann Whitney U-testi sonuçları

Medeni durum	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Evli	276	174,73	48226,00	10000,000	000*
Bekâr	101	227,99	23027,00		

* $p < 0,05$.

Tablo 10 incelendiğinde öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma davranışlarına ilişkin algıları medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $U=10000,000$, $p < 0,05$. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, bekâr öğretmenlerin yıldırma davranışlarına daha çok maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu bulgu, öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algıları ile medeni durum değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algıları ile kıdem değişkeni arasındaki bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 11. Öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algılarının kıdeme göre Kruskal Wallis (KW) testi sonuçları

Kıdem	n	Sıra ortalaması	SD	X^2	p
1-3 yıl	108	210,09	4	8,358	0,79*
4-7 yıl	78	176,77			
8-12 yıl	75	190,50			
12-16 yıl	53	191,31			
17 ve üzeri	63	164,25			

* $p > 0,05$

Tablo 11 incelendiğinde öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma davranışlarına ilişkin algıları kıdeme göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır, $X^2(sd=4, n=377)= 8,358$, $p > 0,05$. Bu bulgu, öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algıları ile kıdem değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algıları ile okul türü değişkeni arasındaki bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 12. Öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algılarının okul türüne Mann Whitney göre U-testi sonuçları

Okul türü	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
İlkokul	175	172,89	30256,00	14856,000	007*
Ortaokul	202	202,96	40997,00		

*p < 0,05

Tablo 12 incelendiğinde öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma davranışlarına ilişkin algıları okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $U=14856,000$, $p < 0,05$. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, ortaokul öğretmenlerin yıldırma davranışlarına daha sıklıkla maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu bulgu, öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algıları ile okul türü arasında anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algıları ile yaş değişkeni arasındaki bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 13. Öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algılarının yaşa göre Kruskal Wallis (KW) testi sonuçları

Yaş	n	Sıra ortalaması	SD	X^2	p
22-25	49	231,48	6	12,310	0,055*
26-30	112	187,09			
31-35	100	194,63			
36-40	56	165,55			
41-45	31	165,85			
46-50	17	171,59			
51 ve üzeri	12	180,29			

*p > 0,05

Tablo 13 incelendiğinde öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma davranışlarına ilişkin algıları yaşa göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. $X^2(sd=6, n=377)= 12,310$, $p > 0,05$. Bu bulgu, öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algıları ile yaş arasında anlamlı fark olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algıları ile öğrenim durumu değişkeni arasındaki bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 14. Öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algılarının öğrenim durumuna göre Mann Whitney U-testi sonuçları

Öğrenim durumu	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Lisans	55	186,85	66331,00	3141,000	,123*
Lisansüstü	2	223,73	4922,00		

*p > 0,05

Tablo 14 incelendiğinde öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma davranışlarına ilişkin algıları öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $U=3141,000$, $p > 0,05$. Bu bulgu, öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algıları ile öğrenim durumu arasında anlamlı bir fark olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algıları ile görev süresi değişkeni arasındaki bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 15. Öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algılarının görev süresine göre Kruskal Wallis (KW) testi sonuçları

Okuldaki görev süresi	n	Sıra ortalaması	SD	X^2	p	Anlamlı fark
A) 3 ay-1 yıl	148	178,17	4	10,441	0,034*	D - A
B) 2-4 yıl	152	192,66				
C) 5-8 yıl	50	184,82				
D) 9-12 yıl	14	274,71				
E) 13 ve üzeri	13	193,31				

*p < 0,05.

Tablo 15 incelendiğinde öğretmenlerin maruz kaldıkları yıldırma davranışlarına ilişkin algıları çalıştığı okuldaki görev süresine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır, $X^2(sd=4, n=377)= 10,441$, $p < 0,05$. Bu bulgu, öğretmenlerin yıldırma davranışlarına ilişkin algıları ile okuldaki görev süresi arasında anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanabilir. Hangi ikili gruplar arasında fark olup olmadığını incelemek için parametrik olmayan çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır. Kruskal Wallis (KW) çoklu karşılaştırma sonuçları testi sonrası için yapılan çoklu karşılaştırma testi sonuçları yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Parametrik olmayan çoklu karşılaştırma test sonuçları, sadece 3 ay- 1 yıl ve 9-12 yıl gruplarının maruz

kaldıkları yıldırma davranışları arasındaki farkın istatistiksel olarak manidar olduğunu göstermiştir.

Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmanın sonuçlarına göre Kilis il merkezindeki resmi ilkokul ve ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin en sık karşılaştıkları yıldırma davranışları sırasıyla; “Öğretmenin fikir ve görüşlerinin dikkate alınmaması”, “Birinin öğretmenin başarısını etkileyecek bilgiyi saklaması” ve “Öğretmen hakkında dedikodu ve söylentilerin yayılması” şeklindedir. Aynı yıldırma davranışları farklı araştırma sonuçlarında da en sık karşılaşılan yıldırma davranışı olarak tespit edilmiştir. ‘Hakkında dedikodu ve söylentilerin yayılması’ (Ertürk, 2011:177; Okçu, 2011:157; Mammadov, 2010:57), ‘Fikir ve görüşlerinin dikkate alınmaması’ (Aras, 2012:98; Ertürk, 2011:177; Kılınç, 2010:92; Yumuşak, 2013:104), ‘Birinin başarısını etkileyecek bilgiyi saklaması’ (Mammadov, 2010:57; Okçu, 2011:157), ilgili alan yazını incelendiğinde öğretmenlerin en sık karşılaştıkları yıldırma davranışı olarak tespit edildiği görülmüştür.

İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin yıldırma davranışlarına maruz kalmalarında medeni duruma göre anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bekâr öğretmenlerin evli öğretmenlere göre daha sık yıldırma yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bulgular Aydoğan (2010:72) ve Erdoğan’ın (2012:149) çalışmasında da görülmüştür.

Öğretmenlerinin yıldırma davranışlarına maruz kalmalarında okul türüne göre anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu bulguya göre, ortaokul öğretmenlerinin yıldırma davranışlarına ilkokul öğretmenlerine göre daha fazla maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bulgu Eğerci (2009:124) ve Ural’ın (2009:199) çalışmalarında da saptanmıştır. Bu çalışma sonuçlarına göre branş öğretmenleri sınıf öğretmenlerine göre daha fazla yıldırma yaşamaktadır.

İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin yıldırma davranışlarına maruz kalmalarında okuldaki görev süresine göre anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu fark bulunduğu okulda 3 ay-1 yıl ile 9-12 yıl görev süresine sahip öğretmenler arasında daha manidar görülmüştür. Okulda görev süresi 3 ay-1 yıl olan öğretmenler daha az yıldırma maruz kalırken, okuldaki görev süresi 9-12 yıl olan öğretmenler daha sık yıldırma maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

“Fikir ve görüşlerin dikkate alınmaması” özellikle toplantılarda okul, eğitim-öğretim ve öğrencilere dair öğretmenlerin fikir ve görüşlerinin önemsenmemesi, öğretmenin katkısını ve yol gösterici düşüncelerinin

baskılanması ve körelmesi, eğitim ve öğretim faaliyetlerine katacağı parlak fikirlerin ortaya çıkmamasına neden olabilir. “Fikir ve görüşlerinin dikkate alınmaması” yıldırma davranışına öğretmenlerin maruz kalmasını önlemek için özellikle toplantılarda demokratik davranılabilir, kararlar oylama şeklinde alınabilir.

“Birinin başarıyı etkileyecek bilgiyi saklaması” yıldırma davranışına öğretmenlerin maruz kalmaması için edinilen tecrübeler öğretmenler arasında paylaşılabilir. Hizmet içi eğitim ya da lisansüstü çalışmalara dair duyurular hakkında öğretmenler bilgilendirilebilir.

Öğretmenlerin “Haklarında dedikodu ve söylentilerin yayılması” yıldırma davranışına maruz kalmasının önlenmesi için öğretmenler arasında birlik ve beraberlikleri artırıcı sosyal etkinlikler düzenlenebilir ve dedikodunun önlenmesi için samimi bir atmosfer oluşturulabilir. Ayrıca etik değerlerle ilgili öğretmenlerin farkındalığını artırıcı bilgilendirme sunumları yapılabilir.

Bekâr öğretmenlerin evli öğretmenlere göre yıldırma daha fazla maruz kalmasına dair; ortaokul öğretmenlerinin ilkökul öğretmenlerine göre yıldırma daha fazla maruz kalmasına dair; bulunduğu okulda 9-12 yıl görev süresine sahip öğretmenlerin diğer görev süresine sahip öğretmenlere göre yıldırma daha fazla maruz kalmasına dair nedenleri ve çözüm önerilerini belirlemek amacıyla nitel çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Aras, A.(2012).İlköğretim Okullarında Görev Yapan Müzik Öğretmenlerinin Mobbing (Yıldırma) Yaşama Düzeyleri, Örgütsel Bağlılık Ve İş Doyumları Arasındaki İlişkiler, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arpacıoğlu, G.(2005).“Türkiyede Zorbalık Bir Çalışma Biçimi” İnsan Kaynaklarında Yeni Eğilimler, (Editör: Deniz Yalım), İstanbul: Hayat Yayınları.
- Aydoğan, Z.(2010). Okullarda Öğretmen-Yönetici İlişkilerinde Yıldırma (Mobbing) Ve Etkileri (Kâğıthane İlçesi Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baykal, A. N.(2005).Yutucu Rekabet: Kanuni Devrindeki Mobbing'den Günümüze, İstanbul: Sistem Yayıncılık,
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak Kılıç, E., Akgün Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Pegem Akademi Yayınları: Ankara.
- Cemaloğlu N. (2007a). “The Exposure Of Primary School Teachers To Bullying: An Analysis Of Various Variables”, *Social Behavior and Personality*, 35(6), 789-802.
- Cemaloğlu, N. (2007b). Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile Yıldırma Arasındaki İlişki, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 77-87.
- Cemaloğlu, N. & Ertürk, A. (2007). Öğretmenlerin Maruz Kaldıkları Yıldırma Eylemlerinin Cinsiyet Yönünden İncelenmesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (2) : 345-362.
- Cemaloğlu, N. & Okçu, V. (2012). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Liderlik Stilleri İle Öğretmenlerin Yıldırma (Mobbing) Yaşama Düzeyleri Arasındaki İlişki, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (3) : 214-239.
- Cerit, Y.(2013). Paternalist Liderlik ile Öğretmenlere Yönelik Yıldırma Davranışları Arasındaki İlişki, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Educational Sciences: Theory & Practice* - 13(2), Bahar/Spring, 839-851.

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü (2013), İşyerlerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) Bilgilendirme Rehberi, Özel Matbaası, Ankara <http://www.csgeb.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 10.12.2013)
- Çobanoğlu, Ş.(2005). Mobbing İş Yerinde Duygusal Saldırı Ve Mücadele Yöntemleri, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Davenport, N., Schwartz , R.D. & Elliott, G. P. (2003), İş Yerinde Duygusal Taciz, (Çev. O. C. ÖnerToy), İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Ü.(2008). Yaşama Yerleşmek, İstanbul: Remzi Kitabevi:6. Basım.
- Eğerci, Ç.,T.(2009). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Maruz Kaldıkları Psikoşiddetin (Mobbingin) Örgütsel Güven Düzeyine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Einarsen, S., Hoel, H., Zapf, D., and Cooper, C. L. (2003). Bullying and Emotional Abuse in the Workplace: International Perspectives in Research and Practice, Taylor & Francis, London / New York.
- Einarsen, S. ve Raknes, B.I. (1997). Harassment in the workplace and the victimization of men. *Violence and Victims*, 12, 247-263.
- Erdoğan, Ö.(2012). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmen Algılarına Göre Psikolojik Şiddet (Mobbing) Ve Örgüt İklimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Ertürk, A. (2011). İlköğretim Okullarında Görevli Öğretmen Ve Yöneticilere Yönelik Duygusal Yıldırma Davranışlarının İncelenmesi (Yıldırma Davranışlarının Meydana Gelmesinde Etkili Olan Faktörler), Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gökçe Toker, A. (2012). Mobbing: İş Yerinde Yıldırma Özel Ve Resmi İlköğretim Okulu Öğretmen ve Yöneticileri Üzerinde Yapılan Bir Araştırma, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (2012) 272-286.
- Gündüz, B., H., Yılmaz, Ö. (2008). Ortaöğretim Kurumlarında Mobbing (Yıldırma) Davranışlarına İlişkin Öğretmen Ve Yönetici Görüşleri (Düzce İl Örneği), *Milli Eğitim*, Sayı 179, Yaz / 2008.
- Karasar, N. (1998). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.9.Baskı.

- Kartal, H. & Bilgin, A. (2009). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenler ve Öğrenim Gören Öğrencilerin Zorbalığa Yönelik Görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3): 539-562.
- Kılınç, Ç.A.(2010). Okul Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışları Gösterme Düzeyleri İle Öğretmenlerin Yaşadıkları Örgütsel Güven Ve Yıldırma Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Koza, M. (2010). Bilgi Yönetimi, İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Leymann, H. (1996). The Content and Development of Mobbing at Work, *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2), 165-184. <http://www.zku.amu.edu.pl/kuba/angelski/mobbing1.pdf>. (Erişim 20.01.2014).
- Mammadov, E.(2010). Türkiye Ve Azerbaycan'daki İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Yaşadıkları Yıldırma (Mobbing) Davranışlarının Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Okçu, V. (2011). Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılıkları Ve Yıldırma Yaşama Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özgan, H., Kara, M., Arslan, C.,M. (2013). Öğretmenlerin Okul Yöneticilerine Uyguladıkları Psikolojik Yıldırma Uygulamaları Ve Etkileri, *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi (Anatolian Journal of Educational Leadership and Instruction)* 2013- 1 (1) , 2-14.
- TBMM, İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) Ve Çözüm Önerileri Komisyon Raporu, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Yayınları No: 6, (2011), Ankara. <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/index.htm> (Erişim21.01.2014)
- Tınaz, P., Ergin, H., Bayram, F., (2008). Çalışma Psikolojisi ve Hukuki Boyutlarıyla İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing). İstanbul: Beta Basım Yayım:1. Baskı.
- Tınaz, P.(2006). İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing), İstanbul: Beta Basım Yayım: 1. Baskı.
- Tutar, H. (2004). İş Yerinde Psikolojik Şiddet, Ankara: Barış Kitap Basım Yayım Dağıtım: 3.Baskı.

- Ural, C.P.(2009). Psikoşiddete Maruz Kalmış Öğretmenlerin Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yaman, E.,Vidinlioğlu, Ö. & Çitemel, N. (2010). İşyerinde Psikoşiddet, Motivasyon Ve Huzur: Öğretmenler Çok Şeymi Bekliyor? Psikoşiddet Mağduru Öğretmenler Üzerine. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7 (1) : 1136-1151.
- Yumuşak, H.(2013). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Bezdiri (Mobbing) Yaşama Düzeyi İle Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Tokat İl Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yücetürk, E.(2003). Örgütlerde Durdurulamayan Yıldırma Uygulamaları: Düş Mü? Gerçek Mi?, Çongar,K.(Ed.), 11.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları. (s. 937–984).
- Zapf, D.(1999). Organizational, Work Group Related and Personal Causes of Mobbing/Bullying at Work, International Journal of Manpower, 20 (1/2). <http://www.thepeoplebottomline.com>. (Erişim 20 Ocak 2014).